

Till Aida Hadzialic, Gymnasie- och kunskapslyftsminister, Utbildningsdepartementet
För kännedom Ingvar Mattsson, Generaldirektör, Statskontoret

Vår syn på det framtida behovet av teckenspråks-, dövblind- och skrivtolkar

Synpunkter på Statskontorets översyn “Det framtida behovet av teckenspråks- och skrivtolkar”. Vi som lämnar dessa synpunkter är intresseorganisationer som företräder de tolkanvändare som använder teckenspråkstolkning och skrivtolkning. Med denna skrivelse lyfter vi några aspekter angående framtidens behov, så som vi ser det.

Att få teckenspråkstolk till livets olika skeenden är en rättighetsfråga. Idag finns det många tillfällen till vilka döva, hörselskadade och personer med dövblindhet inte får tolk när de behöver på grund av en otydlig lagstiftning. Därför är det svårt att dra slutsatser om efterfrågan på tolk och bedöma behovet av framtidens tolkanvändning utifrån den statistik som finns. Här vill vi särskilt belysa arbetslivstolkning som idag är kraftigt begränsad i mängden tolkning som kan beviljas. Vi har i flera forum föreslagit en tidsbegränsad försöksverksamhet där arbetslivstolkning släpps fri för att kunna matcha det behov som finns hos målgruppen. Detta skulle kunna ge en bild av det faktiska behovet.

Vi som organisationer vill först och främst lyfta att det är problematiskt att detta görs innan översynen av tolktjänsten är avslutad och har resulterat i faktiska förändringar. Utredning av tolktjänsten har pågått i flera år och vi har gång på gång under den processen föreslagit olika lösningar som skulle leda till en tolktjänst som matchar tolkanvändarnas behov.

Framtidens behov

Vi är mycket tveksamma till slutsatsen att statistiken visar på ett minskat behov. I rapporten presenterar Statskontoret siffror som visar på fler tolkanvändare och fler tolktimmar, men samtidigt en minskad mängd tolkning per person (s. 27-29). Vår uppfattning är dessa siffror inte visar att behovet minskar, snarare tvärtom. Dessutom kan inte systemet matcha den efterfrågan som faktiskt finns bland användarna. Ett ickefungerande och begränsande system kommer alltid att tvinga fram tillfälliga och osynliga lösningar som går under radarn. Till exempel används pengar avsedda till personligt biträde till tolkning i arbetslivet. Vi har även exempel på tolkbeställningar som inte ens registrerats för att tolkcentralen ansett att beställningen hamnat hos fel instans varpå de inte heller syns som tolkbrist i statistiken. Det finns också exempel på personer som fått upprepade avslag och därefter helt rimligt slutar söka tolk, eftersom de ändå inte får sina ansökningar beviljade, varpå den uteblivna tolkningen inte heller syns i statistiken.

Vi anser också att det ger en missvisande bild att klumpa ihop statistiken för de som spår en minskad efterfrågan och de som spår en oförändrad efterfrågan. Det är en tydlig övervikt av tolkcentraler och tolkbolag som anser att efterfrågan kommer vara oförändrad, men slutsatsen som dras i rapporten är ändå att efterfrågan kommer att minska enligt arbetsgivarna. Faktum är att det är fler som tror på en ökad efterfrågan än som tror på en minskad efterfrågan (tabell på s. 45). Det hade således varit mer rimligt att klumpa ihop de som spår en oförändrad efterfrågan med de som spår en ökad efterfrågan och konstatera att det är en överväldigande majoritet som ser att situationen kommer bestå alternativt att det kommer behövas fler.

Målgruppen

Vi vill starkt påtala att identitet och tolkbehov inte per automatik följs åt. Vilket förstaspråk man har säger inte något om vilka språk man använder för sin kommunikation i ett livsperspektiv. Behovet av teckenspråkstolk förändras över tid och styrs av en mängd olika faktorer; till exempel hur din hörsel förändras, vilka sammanhang du rör dig i och hur ditt teckenspråk utvecklas och vilka möjligheter samhället erbjuder för döva och hörselskadade barn att lära sig teckenspråk från tidig ålder.

Den målgruppsanalys som redovisas i översynen har flera brister. Vi saknar helt gruppen barndomshörselskadade där en del använder tolk i olika utsträckning, något som inte alls lyfts i översynen. Vi saknar också en förståelse för att de olika gruppernas behov inte är konstanta och linjära utan såväl överlappar varandra som förändras över tid. Den ökade förekomsten av hörselhjälpmedel till exempel cochlea implantat (CI) förändrar till en viss del tolkanvändning i framtiden, men vi tycker inte att underlaget i rapporten kan visa att det innebär en tydlig minskning. Hörselhjälpmedel fungerar ofta utmärkt i en tyst miljö med ett begränsat antal personer, men så fort ljudmiljön är sämre eller sammanhanget innebär fler personer, till exempel i skolan, på möten eller konferenser kan det bli det stora problemet med kommunikationen. Teckenspråk ger möjlighet till en visuell (och taktill) kommunikation där det inte ställs krav på personers förmåga att höra. Vem som använder tolk måste vara helt upp till individen själv att avgöra.

Vi är också starkt ifrågasättande av översynens syn på skrivtolkning som kommunikationsmedel och att det skulle kunna ersätta kommunikation via teckenspråk på individens egna villkor. Skrivtolkning är en viktig lösning för många vuxendöva och hörselskadade som inte kan teckenspråk, även många fullt teckenspråkiga använder det som stöd i olika situationer. Men det kan inte ses som en ersättning till en tvåvägskommunikation på ett eget, fullgott språk.

Även distanstolkning har ökat den senaste tiden, vilket är positivt, men det är inte en ersättning av tolk på plats utan ett komplement och möjlighet att använda tolk i situationer där man tidigare inte haft tillgång till det. Vi ser med oro på en övertro att det går att ersätta tolk på plats med distanslösningar. Särskilt för personer med dövblindhet är detta inte ett fungerande alternativ och en utveckling som oroar målgruppen.

Var utbildningen ska bedrivas

Vi delar bilden av att det behövs en översyn av hur utbildningen av teckenspråkstolkar bedrivs. Vi ser precis som utredningen lyfter att arbetsmarknaden för tolkar är tuff och att det i vissa sammanhang finns brister i kvaliteten på såväl utbildning som färdiga tolkar. Vår bild är dock att behovet under rådande förutsättningar kommer vara oförändrat och att antalet utbildningsplatser bör matcha det, snarare än ett minskat behov. Vi är inte främmande för att minska antalet skolor som anordnar utbildningar men med fler deltagare per skola. Vi är positiva till att dela upp utbildningen i en teckenspråksdel och en tolkdel för att öka andelen elever som slutför utbildningen.

Angående var utbildningen bedrivs är det vår åsikt att den teckenspråkiga miljön och den koppling till tolkanvändarna som finns på Västanvik är ovärderlig. Så länge någon annan skola inte kan matcha den miljön måste teckenspråkstolkutbildningen på Västanvik finnas kvar. I övrigt har vi inga åsikter om vilken skola som bedriver vilken utbildning.

Kvalitetsarbete

Kvalitetsarbete inom teckenspråkstolkning är något vi intresseorganisationer arbetat för länge. Vi ser mycket positivt på att detta lyfts i översynen. Även förslagen om ökade möjligheter till kompetensutveckling är viktiga. Som vi lyft tidigare ser vi att gruppen teckenspråkstolksanvändare är föränderlig och att det ständigt skapas nya typer av behov när tolkning sker i nya sammanhang och på nya områden. Fortbildning av tolkar är ett oerhört viktigt steg för att samhället ska kunna matcha detta.

Med vänliga hälsningar,

Jonathan Wahlström, Ordförande Unga Hörselskadade (UH)

Mia Modig, Ordförande Sveriges Dövas Ungdomsförbund (SDUF)

Fredrik Lundgren, Ordförande Dövblind Ungdom (DBU)

Jan-Peter Strömgren, förbundsordförande Hörselskadades Riksförbund (HRF)

Hanna Sejlitz, Förbundsordförande Sveriges Dövas Riksförbund (SDR)

Amanda Lindberg, Förbundsordförande Förbundet Sveriges Dövblinda (FSDB)

Lena Wettrén, Förbundsordförande, Riksförbundet för döva, hörselskadade barn och barn med språkstörning (DHB)

Kerstin Kjellberg, ordförande Vuxendöva i Sverige (VIS)

